

Den sista situationisten

Situationisterna upphör aldrig att fascinera. Deras slagord fortsätter att präglade allt från politiska kampanjer till konstutställningar. Förgrundsgestalten Guy Debord har blivit något av en hipsterversion av Che Guevara.

Arbetarens kulturredaktör läser en ny bok om situationisterna och funderar kring vad vi kan använda deras idéer till i dag.

AV FREDRIK EDIN (TEXT)

MÅNGA AV OSS har någon gång suttit och filosoferat över en flaska vin och plötsligt fått för oss att vi förstår precis hur samhället fungerar. Inte lika många av oss har skrivit en bok om insikterna. Ännu färre har gjort det och dessutom blivit världsberömda på kuppen. Guy Debord är en av dem. Enligt honom själv skrev han mindre än de flesta som skriver, men drack mer än de flesta som dricker.

GUY DEBORD VAR en av grundarna till Situationistiska internationalen, en samling samhällskritiker – främst konstnärer, akademiker och filosofer – vars kreativa topp både sammanföll med och påskyndade den våg av uppror som svepte över Frankrike i slutet av 1960-talet. Våldigt förenklat handlade deras teorier om att kapitalet härskar oinskränkt, att alla ting och alla relationer förvandlats till varor och att vi blivit åskådare till våra egna liv. Situationisterna kallade detta tillstånd "skådespelssamhället", vilket också är namnet på Debords mest kända bok. De menade att detta tillstånd gjort oss främmande, inte bara från det vi producerar och konsumerar utan även från våra känslor, begär och kreativitet.

SITUATIONISTERNA MENADE också att alla former av motstånd förr eller senare förvandlas till varor, en process de kallade rekuperering, och att alla tidigare revolutionära rörelser misslyckats. Men situationisterna hade en plan. De skulle föra en sorts gerillakrig mot det borgerliga samhället. Smyga sig in obemärkta i konsten, i media, på akademier och i den offentliga debatten för att vända på perspektiven ytterligare en gång och därigenom sakta med säkerhet skapa en revolutionär medvetenhet hos arbetarklassen. Proletär, menade de, är nämligen den som inte har någon makt över sitt eget liv och är medveten om detta. Och revolutionen skulle börja i just det vardagsliv som gjorts så främmande för oss genom att skapa "situationer värdiga människans begär". En målsättning som också gav gruppen dess namn.

DET FANNS SITUATIONISTISKA grupper lite varstans i världen, även

i Sverige där bland annat den lika hemliga som legendariska gruppen Gyllene Flottan var verksamma. Många grupper uteslöts dock efterhand ur internationalen, särskilt de mer konstnärligt präglade, då de inte ansågs radikala nog.

Situationisterna menade också att alla former av motstånd förr eller senare förvandlas till varor.

ÄVEN OM DET så här ett halvt sekel senare är lätt att konstatera att situationisterna misslyckades har rörelsen i allmänhet och Guy Debord i synnerhet aldrig upphört att fascinera. Jag vet inte hur många politiska aktioner, konstutställningar och till och med reklamkampanjer jag sett, där deras gester, bilder och slagord återanvänds. Som om kapitalismen gång på gång gör allt för att bekräfta teorin om rekuperering. Det har också skrivits mångdubbelt mer om situationisterna än vad de själva lyckades producera.

ETT AV DE SENASTE exemplen är den australiensiske medievetaren McKenzie Warks *The Spectacle of Disintegration*, hans tredje bok om situationisterna. Wark har fått rejält med kritik för samtliga. Bland annat påstås de vara fulla med felaktigheter och vad värre är, vara exempel på just den rekuperering situationisterna kritiserar. Inte nog med det. Vid utgivningen av *The Spectacle of Disintegration* passade McKenzie Wark på att lansera en actiondocka föreställandes Guy Debord. Det gick också att ladda ner en ritning på dockan och skriva ut den med en 3-skrivare

DETTA IRONISKA TILLTAG föll inte väl ut på sina håll. Precis som många andra vita, manliga tänkare

har Debord ett följebokstavstroende fans som helt saknar humor. Wark fick bland annat en föga smickrande fejkad fansajt tillägnad sig där kritik mot honom samlas och där han bland annat kallas "en andra klassens akademiker och postmodernist som skriver dåliga böcker om situationisterna". På sajten lanseras även verbet "to wark" (att warka) vilket betyder ungefär samma sak som att rekuperera, fast dessutom på ett synnerligen töntigt sätt.

MEN VARFÖR fortsätter situationisterna att beröra? Denna trots allt marginella rörelse som upplöstes för mer än 40 år sedan. Wark nämner två skäl. Dels lekfullheten, förmågan att vända på perspektiv och göra politik roligt. Okej, allt var inte lika muntert. Enligt legenden uteslöts Debord exempelvis hela den brittiska avdelningen av SI efter att ha hittat de mest tongivande medlemmarna framför en fotbollsmatch på tv med varsin öl i handen. Men mycket av deras praktik var spontan, rolig och direkt som få andra grupper, både då och nu. Som när de ströövade runt i den psyko-geografiska stadsmiljön, kritiserade och försökte hitta nya sätt att använda den samtidigt. Eller gjorde små ändringar i reklamkampanjer och därmed ändra budskapet helt och hållet. Vitt skilda fenomen som adbustersing och Reclaim the City har båda sina rötter i situationisternas praktik.

McKenzie Wark nämner också att situationisterna till skillnad från de flesta andra talade om människors praktiska erfarenheter, om vardagslivet. Alla som någon gång varit medlem i ett parti vet hur långt ifrån vardagen realpolitiken befinner sig. En av de tongivande situationisterna Raoul Vaneigem gick så långt att han menade att de som talar om revolution utan att direkt referera till vardagslivet talar "med ett lik i sin mun".

JAG SKULLE VILJA lägga till ett tredje skäl. De var också oerhört radikala. "Var realistisk, begär det omöjliga" som de brukade säga. Det är i och för sig lätt att vara radikal om man aldrig behöver ta ansvar. Om man är konstnär, akade-

miker eller för all del skribent som jag själv. Våra idéer kommer inte att prövas mot någon realpolitisk verklighet där kompromisser är ett måste. Jag menar inte detta som en kritik mot situationisterna. Tvärtom. Det är en kritik mot dem som inte är tillräckligt radikala. Om du inte behöver ta minsta ansvar, vad hindrar dig då från att begära det omöjliga? Om inte du gör det, vem ska göra det då?

HUVUDETSEN i *The Spectacle of Disintegration* går ut på att vi lämnat skådespelssamhället. Inga nyheter. Det konstaterade Debord själv redan i boken *Kommentarer till skådespelssamhället* från 1988 där han menar att spektaklet hade övergått i en integrerad fas utan utvida som bokstavligt talat omfattar allt. Wark menar att vi är inne i ytterligare en ny fas, "återvinnings-samhället" där vi dumpat all produktion i låglöneländer och i stället ägnar oss åt att underhålla varandra med återvunna gester medan kapitalet räknar pengarna. Där vi inte bara bevittnar våra egna liv i form av ett skådespel utan där dessutom samma pjäs, samma scener, samma bilder spelas om och om igen. Om skådespelets kommando var "lyd", är det integrerade skådespelets "köp" och återvinnings-samhällets just "återvinn". Och hållbarhet är den gamla världens viagra.

DET SOM GÖR *The Spectacle of Disintegration* intressant är dock inte Warks egna teorier utan hans försök att reda ut vad vi kan ha för användning av situationisterna idag. Han relaterar deras idéer till både vår politiska verklighet och samtida radikala som exempelvis Slavoj Žižek, Alain Badoui och gruppen Tiqqun. Men han berättar också historier som få andra berättat, nämligen vad som hände medlemmarna i SI efter upplösningen 1972. Om René Viénets och Guy Debords filmer. TJ Clarks och Raoul Vaneigems respektive upptåg. Gianfranco Sangunettis försök att visa hur det italienska kommunistpartiet rekupererades av den italienska staten.

DEN MEST intressanta post-SI projektet är dock Alice Becker-Hos

Om skådespelets kommando var "lyd", är det integrerade skådespelets "köp" och återvinnings-samhällets just "återvinn". Och hållbarhet är den gamla världens viagra.

studier i språket argot som är en sorts parisisk slang som företrädesvis använts av trasproletärer. Victor Hugo var en av den första som studerade argot systematiskt. I boken *Les Misérables* från 1862 beskriver han argot som just de miserablas språk. Becker-Ho skriver om argot i flera böcker som *Les Princes du jargon* (1990), *L'Essence du jargon* (1994) och *Du Jargon héritier en bastardie* (2002) som nyligen översatts till engelska. Hon beskriver slangen som ett språk lägre klasser talar när de inte vill bli förstådda av överheten. En sorts självförsvar eller kod för de som lever utanför eller åtminstone på undersidan av samhället. "De farliga klassernas språk", vilket också är den senaste bokens engelska undertitel. Ett språk oskiljaktigt från användarnas klassposition. Rötterna till argot hittar hon i främst romani men också i jiddisch och gamla franska och spanska slanguttryck.

DET FINNS MASSOR av liknande exempel på språk som självförsvar mot makten. McKenzie Wark nämner en skola för döva i Nicaragua under Somozas regim, där lärarna upptäckte att eleverna ignorerade spanskundervisningen och i stället utvecklade ett eget språk som lärarna inte förstod. Som de äldre barnen förde vidare till de yngre.

Själv ser jag likheter med exempelvis de resandes språk. Det går också att dra paralleller till språk, uttryck och jargon inom vissa subkulturer, yrken och på vissa arbets-

Paris 1968, situationismens kreativa höjdpunkt.

platser. Språk som kan innehålla allt mellan avancerade insikter om sin egen samhällsposition till sofistikerade förolämpningar. Språk som i praktiken är klassmedvetna genom att de både erkänner och opponerar sig emot sin egen underordning.

Det är inte samma sak som när den bildade medelklassen eller fraseradikala akademiker uttrycker sig krångligt. Detta står enligt Becker-Ho inte i opposition till den rådande ordningen utan är tvärtom ett sätt att bevara arbetsdelningen och skydda sina egna privilegier genom att medvetet göra sig otillgängliga.

GIVETVIS FÖRSÖKER McKenzie Wark också svara på den uttjatade frågan om vad det egentligen innebär att vara radikal. En fråga jag ställer mig själv dagligen och som vi tyvärr måste fortsätta ställa eftersom ingen levererar något vettigt svar. Möjligen är Alice Becker-Ho ett undantag. Jag är fullt medveten om att jag troligen warkar nu men jag tror hon var någonting på spåren i sina studier av argot. Jag tror vi kanske kan använda hennes idéer till någonting.

Enligt mig spelar språk paradoxalt nog både för stor och för

Vi kan mäta välstånd i hur mycket som arbetas. Men vi kan också se på arbete som ett sätt att lösa våra gemensamma uppgifter, som något nödvändigt ont som bör minimeras.

lite roll samtidigt. Både när det gäller att beskriva och förändra samhället. Inom politiken, i den akademiska världen, i vår vardag. Ibland fästs alldeles för stor vikt vid språket. I de mest perversa fall hävdas det att det inte existerar någonting utanför språket. I andra fall spelar språket för liten roll. Som exempelvis i eleganta analyser av städer och samhällen med hjälp av begrepp som "tid", "rum" och "kapital", men där "språk" lyser med sig frånvaro. Språk som ju trots allt ordnar, för-

klarar, beskriver, föreslår, inkluderar och exkluderar. Språk som ingalunda är oberoende av tid, rum och pengar utan tvärtom påverkar och påverkas av dem. Jag vill till och med sträcka mig så lång att hävda att språk är ett lika materiellt fenomen som tid, rum och kapital.

SÅ SPRÅK ÄR viktigt. Då syftar jag inte främst på att vi exporterar produktion, arbete och miljöförstöringar till fattigare delar av världen för att i stället ägna oss åt immateriell produktion, bevaka patent och upphovsrätt, vårda varumärken och så kallad intellektuell egendom. Språk är viktigt för att det sätt vi talar, tänker och beskriver saker på påverkar samhället. Samhället påverkar i sin tur hur vi talar, tänker och beskriver saker. Det Alice Becker-Ho gör är inte bara att ge språket en framträdande roll. Hon undersöker dessutom de lägsta samhällsklassernas språk. Genom att göra detta antar hon ett perspektiv – som i en förlängning möjliggör handlingar – som inte bara är undre utan också emot.

SPRÅK ÄR ETT VAPEN som kan användas på många sätt. Det finns

exempelvis flera möjliga perspektiv på arbete. Vi kan se på det ur ett borgerligt och individuellt perspektiv. Vi kan också se det ur ett kollektivt och strukturellt perspektiv. Vi kan tala om lönearbete som nödvändigt för att kapitalister ska kunna göra profit och därmed få kapitalismens hjul att snurra. Som någonting som bör maximeras. Vi kan se det som ett sätt, det enda sättet till och med, för arbetare att tjäna sitt uppehälle. Vi kan mäta välstånd i hur mycket som arbetas. Men vi kan också se på arbete som ett sätt att lösa våra gemensamma uppgifter, som något nödvändigt ont som bör minimeras. Vi kan också välja att mäta välstånd i hur lite vi behöver arbeta.

PÅ SAMMA SÄTT kan vi tala om, tänka på och beskriva arbetslöshet. Vi kan se det ur ett individuellt eller ett strukturellt perspektiv. Vi kan välja att se på arbetslösa som personer som det är något fel på. Som inte har tillräckliga meriter, relevant utbildning eller ett säljande CV. Som behöver hjälp. Men vi kan också se dem som offer för en politik som syftar till att hålla löner och inflation nere. Som offer för strukturer.

De perspektiv vi väljer kommer

att påverka våra handlingar vilket i sin tur kommer att påverka det vi betraktar. Och tvärtom. Om vi väljer att ett perspektiv som är under och emot tror jag strukturerna framträder som allra tydligast. För det är ju trots allt som de säger i filmen *The Matrix*: "It's a system, Neo". Det handlar inte om en språklig variant av att klä ned sig eller om social turism. Det handlar om att konsekvent välja det perspektiv som står i mest opposition till kapitalismen. Om att kalla saker vid dess rätta namn.

JAG TROR DET SKULLE göra stor skillnad om vi en gång för alla bestämde oss för att tala om strukturella problem som just strukturella problem och ingenting annat. Om vi tillsammans med grannar, vänner, familj och arbetskamrater om vi har några, bestämmer oss att ta konsekvenserna och förändra de strukturer vi just talat om.

Vad jag däremot är säker på efter att ha läst *The Spectacle of Disintegration* är att Alice Becker-Ho inte bara är en av de sista tongivande situationisterna som fortfarande lever och är verksam. Även hennes idéer är fortfarande i högsta grad användbara.